

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

SOU 2017:75, Datalagring – brottsbekämpning och integritet
(Ju2017/07896/Å)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i SOU 2017:75, Datalagring – brottsbekämpning och integritet. Journalistförbundets remissvar begränsas till de delar av utredningen som handlar om förändringar i operatörernas skyldigheter att lagra uppgifter.

Journalistförbundet är mycket kritiskt till utredningens förslag i sin helhet. Att helt avstyrka de förslag som läggs fram skulle kunna tolkas som att Journalistförbundet istället förespråkar att dagens reglering behålls, vilket självklart inte är fallet. Journalistförbundet skulle hellre se att regeringen tillsätter en ny utredning med uppdrag att utreda frågan om hur en lagstiftning som inte kräver en generell lagring skulle kunna se ut.

Journalistförbundet anser inte att det förslag som utredningen lagt fram ger ett tillräckligt starkt skydd för den enskilde för att svensk rätt ska kunna leva upp

till det skydd för den enskildes integritet som uppställs i EU:s rättighetsstadga och som får sin uttolkning i förhandsavgörandet.

Utredningen anser inte att det bör finnas ett undantag i lagstiftningen för personer som omfattas av tystnadsplikt, till exempel journalister. Utredningen har dock inte tittat på möjligheten att helt undanta personer som omfattas av tystnadsplikt från lagringsskyldigheten, vilket Journalistförbundet anser är olyckligt.

Utredningen föreslår att det ska införas olika långa lagringstider för olika typer av uppgifter. Journalistförbundet anser att det är positivt att det när det gäller vissa uppgifter innebär en kortare lagringstid än dagens sex månader. Som helhet är dock Journalistförbundet kritiskt till förslaget eftersom det samtidigt öppnar upp för längre lagringstider.

Övergripande synpunkter

Journalistförbundet har sedan initiativet till datalagringsdirektivet togs kritiserat ordningen med datalagring, såväl inom EU som här i Sverige. Anledningen är bland annat att den generella lagringen urholkar källskyddet då den inte, som i fallet med hemliga tvångsmedel, tar hänsyn till tystnadsplikter och meddelarskydd. När det gäller hemliga tvångsmedel finns det förbud mot att avlyssna till exempel samtal som omfattas källskyddet (det vill säga frågeförbudet i rättegångsbalken). Något liknande skydd finns inte i insamlingsskedet när det gäller datalagring.

Journalistförbundet har noga följt den svenska implementeringen av datalagringsdirektivet och de rättsliga turer som har följt först då direktivet ogiltigförklarades och sedan då Tele2 valde att upphöra med lagringen. Det kan konstateras att regeringen har haft möjlighet att lagstiftningsvägen avhjälpa de problem som uppstått. När direktivet ogiltigförklarades stod det klart för alla med inblick i frågan att svensk lagstiftning inte höll måttet. Så här i efterhand är det uppenbart att svensk lagstiftning krävde en för omfattande lagring även efter de förändringar som genomfördes i och med utredningen 2015.¹ Istället för att på allvar ta tag i problemet och begränsa lagringen har regeringen avvaktat vilket lett till dagens läsning.

Nu presenteras på nytt en utredning som uppenbarligen inte kommer att ge ett tillräckligt starkt skydd för den enskilde. Journalistförbundet förutsätter att regeringen den här gången lyssnar på de remissinstanser som värnar om en rättssäker och proportionerlig användning av datalagring i Sverige.

Journalistförbundet är mycket kritiskt till utredningens förslag i sin helhet. Att helt avstyrka de förslag som läggs fram skulle kunna tolkas som att Journalistförbundet istället förespråkar att dagens reglering behålls, vilket självklart inte är fallet. Journalistförbundet skulle hellre se att regeringen tillsätter en ny utredning med uppdrag att utreda frågan om hur en lagstiftning som inte kräver en generell lagring skulle kunna se ut.

Utredningsarbetet

Den information som ges i utredningen av vilka aktörer som utredningen träffat under arbetets gång kan enligt Journalistförbundet vara en av förklaringarna till att utredningens resultat så tydligt talar till de rättsvårdande myndigheternas fördel. Utredningen har förutom Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen bara haft sammanträden med företrädare för it- och

¹ Se SOU 2015:31, Datalagring och integritet.

telekomföretagen.² Journalistförbundet anser att utredningen borde sammanträtt även med organisationer som representerar civilsamhället och som på olika sätt värnar den personliga integriteten. Detta hade kunnat ge utredningen nyttiga insikter om de stora negativa effekter som datalagringen får medborgarna i praktiken och för bilden av Sverige som ett "övervakningssamhälle".

Utredningens förslag avseende lagringsskyldigheten

Utredningen föreslår vissa begränsningar i operatörernas lagringsskyldighet. Bland annat ska vissa uppgifter från det fasta nätet inte behöva sparas. När det gäller kommunikation via mobiltelefoner och internet föreslås bara kosmetiska förändringar. Lagringen kommer även med de förändringar som föreslås att vara generell. Den inställning till begreppet "generell lagring" som tycks varit vägledande för utredningens arbete har gjort att utredningen endast föreslår mindre justeringar i LEK. I den engelska versionen av förhandsavgörandet talas det om "general and indiscriminate retention" vilket av kammarrätten och utredningen har översatts till "generell och odifferentierad lagring".³ Den korrekta översättningen av "indiscriminate" är dock inte "odifferentierad" utan rätt översättning är "utan åtskillnad, godtycklig, slumpartad, planlös".⁴ Det kan tyckas vara en detalj men betydelskillnaden mellan "differentierad" jämfört med "godtycklig" är betydande. Den felaktiga översättningen kan enligt Journalistförbundet gjort att utredningen lagt för stor vikt vid att försöka åstadkomma en "differentierad" modell, istället för att komma till rätta med den generella och godtyckliga lagringen som är problemet med dagens system.

För att undvika en lagring som är generell måste lagstiftaren enligt Journalistförbundet utforma reglerna på så sätt att inte alla medborgare omfattas. Med utredningens förslag har svensk rätt inte en chans att leva upp till det skydd för den enskildes integritet som uppställs i EU:s rättighetsstadga och som får sin uttolkning i förhandsavgörandet. Istället lägger utredningen fram ett förslag som är snarlikt dagens system med generell lagring. Utredningen tycks inte ha haft någon ambition att avgränsa lagringen i enlighet med de tankar som EU-domstolen ger uttryck för i sitt förhandsavgörande.⁵

Inget undantag för personer med tystnadsplikt

Utredningen har särskilt tittat på möjligheten att undanta personer med tystnadsplikt, till exempel journalister. Utredningen avfärdar snabbt denna möjlighet med motiveringen att det skulle kräva att man tar del av innehållet i kommunikationen och att detta "framstår som ogörligt, både praktiskt och utifrån ett integritetsperspektiv".⁶ Utredningen har inte tittat på möjligheten att helt undanta personer som omfattas av tystnadsplikt från lagringsskyldigheten, vilket Journalistförbundet anser är olyckligt. Utredningens tycks vidare anse att de andra rättssäkerhetsgarantier som finns till skydd för källskyddet till exempel efterforskningsförbudet skulle väga upp det faktum att svenska staten kräver att källskyddade uppgifter lagras. Utredningen bortser i detta resonemang helt från det

² Se SOU 2017:75, Datalagring – brottsbekämpning och integritet, sid 57.

³ Se tex a.a. sid 176 som hänvisar till punkt 103 i förhandsavgörandet.

⁴ Enligt Norstedts Engelska ordbok.

⁵ Se EU-domstolens dom den 21 december 2016 i de förenade målen C-203/15 och C-698/15.

⁶ Se a.a. sid 248.

faktum att skadan redan är skedd i det ögonblick ett samtal mellan en källa och en journalist registreras och lagras.

En differentierad lagringstid

Utredningen föreslår att lagringstiden differentieras så att uppgifterna lagras två, sex och tio månader beroende på karaktär. Lagringstiden är idag sex månader. Den enda förbättringen som utredningens förslag innebär ur ett integritetsperspektiv är att lagringstiden för lokaliseringssuppgifter vid samtal begränsas till två månader. Det är såklart positivt, men in övrigt får förslaget inga eller negativa konsekvenser. Ironiskt nog blir den enda förändringen i LEK i princip att en sexa byts ut mot en tia.

Utredningen föreslår nämligen att regeringen ska föreskriva om lagringstiden. Även om det är positivt att regeringen teoretiskt sätt kan föreskriva om en kortare lagringstid än sex månader får förändringen anses negativ eftersom det öppnar upp för regeringar att enkelt kunna förlänga lagringstiderna till tio månader för samtliga kategorier av uppgifter. Det är enligt Journalistförbundet positivt att det finns en maxgräns för lagringstiden inskriven i lagen. Den gränsen bör dock inte vara längre än dagens sex månader.

Med vänlig hälsning
SVENSKA JOURNALISTFÖRBUNDET

Jonas Nordling
Förbundsordförande